Муниципальное учреждение
«Отдел образования Шелковского муниципального района»
Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Старогладовская средняя общеобразовательная школа»

Принята решением
Педагогического совета
Протокол № 1
от «28» 08 2026г

Утверждена приказом
№ от «31» 08 2026 г.
Директор МБОУ «Старогладовская СОШ»
М.Х.Загибов

Дополнительная общеобразовательная общеразвивающая программа
«Нохчийн мотт»

Направленность программы: интеллектуальная.

ДОКУМЕНТ ПОДПИСАН
ЭЛЕКТРОННОЙ ПОДПИСЬЮ

Сертификат: 00AA86794A457A9656D203C4DB8131090F
Владелец: Загибов Масхуд Хасуевич
Действителен: с 10.09.2026 до 04.12.2027

Возраст обучающихся: 12-16 лет
Срок реализации программы: 1 год.
Уровень-базовый.

Составитель:

Аюбова Хеди Хасуевна
педагог дополнительного образования
МБОУ «Старогладовская СОШ»

ст. Старогладовская
2026г

Scanned with CamScanner

Программа прошла внутреннюю экспертизу и рекомендована к реализации в Муниципальном бюджетном общеобразовательном учреждении «Старогладовская средняя общеобразовательная школа».
Экспертное заключение (рецензия) №_____от «__»_____2026г.
Эксперт зам.директора по ВР : Аюбова Х.Х._____
(Ф.И.О. должность)

Scanned with CamScanner

Кхеторан кехат

Программа х1оттийна 5-9-чуй классашкахь нохчийн метан олимпиадина кечам беш методически г1о-накъосталла даран 1алашонца.

Нохчийн мотт хааро а, цуьнан тайп-тайпана кепаш, функциональни тайпанаш карадерзоро а, цуьнан стилистически башхаллех, суртхlотторан таронех кхетаро а, нохчийн маттах тайп-тайпанчу тlекаренан хьелашкахь нийса а, эвсараллица а пайдаэца хааро а билгалдоккху адаман кхиаме хилар.

Нохчийн матто, шен тlекаренан а, ойла йовзийтаран а коьрта функцеш кхочушйеш, адамашна йукъахь уьйр латтайо, адаман кхетам а, дог-ойла а кхолларехь дакъалоцу; нохчийн мотт нохчийн халкъан хаамаш,
оьздангаллин ламасташ, истори ларйаран а, йовзийтаран а коьрта гlирс бу.

Ишколехь нохчийн мотт 1амор тlехьажийна ду дешархочун оьздангаллин а, коммуникативни а культура кхачаме йалорна а, цуьнан интеллектан а, кхоллараллин а говзалла, ойлайар, иэс, суртхlоттор, ша кхочушден дешаран гlуллакх кхиорна а.

Нохчийн мотт 1аморан чулацам иштта тlехьажийна бу функциональни говзалла, аламан йешаран, текстех кхетаран, тайп-тайпанчу барамийн текстийн хаамах пайдаэцаран, цуьнан мах хадоран, цунах ойлайаран, шен 1алашонашка кхачаран, шен хаарш а, таронаш а шорйаран, йукъараллин дахарехь дакъалацаран интегративни хаар санна, кхиорна. Къамелан а, текстан а гlуллакх нохчийн меттан ишколан курсан къепе кхолларехь коьртаниг ду.

Цаьрца догlуш долу хаарш а, карадерзарш а далийна 1аморан метапредметни, предметни жамlийн ларамехь, 1аморан чулацамехь (дакъош: «Мотт а, къамел а», «Текст», «Меттан функциональни тайпанаш»).

Дешаран предметан чулацам кхочушбан таро йу классал арахьарчу гlуллакхдарехь: экскурсеш, тематикин мероприятеш, конкурсаш, и. д.кх.

1алашонаш:
пох1ма долу дешархой билгалбахар;
пох1ма долчу дешархошна шайн говзаллех пайда эца аьтту бар;
пох1ма долчу дешархошна т1е тидам бахийтар;
пох1ма долчу дешархошна кхиамаш баха г1о дар.

Декхарш:
дешархойн пох1ма гучудаккхарехь болх бар;
шайн 1алашоне кхочург хиларх уьш тешор;
къинхьегамца бен лакхене кхочург цахиларх уьш тешор.

Методаш:
талларан (исследовательские)
лехаман (поисковые)
халонаш нисйаларан (проблемные)
йозанан белхийн (практические).

Scanned with CamScanner

Олимпиадина кечамбаран курс чекхйаьлча дешархой хаа декхарийлаль бу:

- Тайап-тайпанчу кепехь олиминадин тедаккарш кхочушдан (тесаш, колларалли белхаш, йозанан кепехь хаттаршна жопаш йаздан);
- Текстан талларан башхаллаш йовзар; Нохчийн меттан луг1атех пайдазна.

Пох1ма долчу берашца бечу белхан мехаллаш.

Пох1ма долу стаг жимчохь дуьйна цхьана говзаллица шен нийсархойх къаьсташ хуьлу. И тайпа дешархой билгалбахарехь хьехархочо цаьрца дукха болх бан беза. 1илманчаша билгалдаьккхина шайна хала ниелуш долчу х1уманна т1ехь пох1ма долчу дешархошна къахьега ца лаьа аьлла, цундела Дала царна еллачу говзалли т1ехь уьш сабаха церан аьтту бан безаш бу.

Нохчийн мотт 1аморехь ниелуш цхьацца тайпана халонаш йу. Цу т1е тидам а бохуьйтуш болх бан беза пох1ма долчу берашца, и халонаш йовзарна уьш шаьш т1е а кхуьуьйтуш. Х1ора пох1ма долу дешархо Дала шатайпана дика дина ву, цу диканах цуьнга шена а, нахана а пайда зцийта г1о дан деза, оцу 1алашонца цаьрца бечу белхан раж х1отто йеза.

Нохчийн меттан а, литературин а урокашкахь пох1ма долчу дешархойн кху тайпана кхиамаш хила таро йу:

нохчийн меттан хаарш алсамдовлар;
къовсадаларшкахь (олимпиадашкахь) хьалхара меттигаш йахар;
нохчийн маттахь байташ а, дийцарш а йаздан 1амар;
баккхийчаьргахула нохчийн ширделла дешнаш довзар;
нохчийн ширлуш долу г1иллакхаш, 1адаташ карладахар;
классал арахьа бечу белхан жигарло совйалар

«НЕНАН МОТТ (НОХЧИЙН)» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

Текст

Текст а, цуьнан коьрта билгалонаш а. Текстан тема а, коьрта ойла а. Текстан микротема. Коьрта маьIна чулоцу дешнаш.

Къамелан функциональни-маьIнин тайпанаш: суртхIоттор, дийцар, ойлайар; церан башхаллаш.

Текстан композицинонни дIахIоттам. Абзац текст композиционни-маьIнин дакъошка йекъаран гIирс санна.

Текстан дакъош а, предложенеш а вовшахтосу гIирсаш: дешан кепаш, цхьанаораман (гергара) дешнаш, синонимаш, антонимаш, йаххьийн цIерметдешнаш, дешан йухаалар.

Текстан маьIнин анализ: цуьнан композицинонни башхаллийн, микротемийн, абзацийн, текстехь предложенеш вовшахтосучу гIирсийн а, кепийн а; меттан суртхIотторан гIирсех пайдаэцар (1амийнчун барамехь).

Текстан хааман хийцар: текстан цхьалхе а, чолхе а план.

Орфографи

Орфографи лингвистикин дакъа санна.

Й элпан нийсайаздар.

Къасторан **ъ, ь** хьаьркийн нийсайаздар.

Лексикологи

Лексикологи лингвистикин дакъа санна.

Дош – меттан коьрта дакъа. Цхьа маьIна долу а, дукха маьIнаш долу а дешнаш; дешан нийса а, тIедеана а маьIна.

Синонимаш. Антонимаш. Омонимаш.

Цена нохчийн а, тIеэцна а дешнаш.

Дешан хIоттам а, дошкхолладалар а

Морфема меттан уггар жима маьIне дакъа санна. Морфемийн тайпанаш.

Дешан лард а, чаккхе а. Орам, дешхьалхе, суффикс.

Цхьанаораман (гергара) дешнаш.

Дошкхолладалар а, дошхийцадалар а.

Морфологи. Къамелан оьздангалла. Орфографи

Цердош

Цердош къамелан дакъа санна. Цердешан йукъара грамматически маьIна, морфологически билгалонаш, синтаксически функцеш. Къамелехь цердешан гIуллакх.

Долахь а, йукъара а цердешнаш. Цердешнийн грамматически классаш. Цердешнийн терахь. Цхьаллин йа дукхаллин терахьан кеп бен йоцу цердешнаш.

Цердешнийн легарш. Диъ легар. Дожарийн маьIна.

Цердешнийн дожарийн чаккхенаш нийсайазйар.

Билгалдош

Билгалдош къамелан дакъа санна. Билгалдешан йукъара грамматически маьIна, морфологически билгалонаш, синтаксически функцеш.

Синтаксис. Къамелан оьздангалла. Пунктуаци

Предложени а, цуьнан билгалонаш а.

Предложенин коьрта меженаш (грамматически лард).

Подлежащи а, сказуеми а предложенин коьрта меженаш санна.

Сказуемин подлежащица барт хилар.

Грамматически лардийн масалле хьаьжжина, предложенийн тайпанаш: цхьалхе, чолхе.

Йаьржина а, йаржаза а предложенеш.

Scanned with CamScanner

НОХЧИЙН МЕТТАН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахьтийн барам	Электронни дешаран ресурс
Дакъа 1. ТЕКСТ			
1.1.	Текст а, цуьнан коьрта билгалонаш а. Текстан композиционни дIахIоттам. Къамелан функцинальни-маьIнин тайпанаш.	4	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
1.2.	Дийцар къамелан тайпа санна. Текстан маьIнин анализ. Текстан хаамаш хийцар	5	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
Дерриг:		**9**	
Дакъа 2. МЕТТАН КЪЕПЕ			
2.1	Орфографи	3	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
2.2	Лексикологи	8	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
2.3	Дешан хIоттам а, дошкхолладалар а	2	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
Дерриг:		**13**	
Дакъа 3. МОРФОЛОГИ. КЪАМЕЛАН ОЬЗДАНГАЛЛА. ОРФОГРАФИ			
3.1	ЦIердош	8	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
3.2	Билгалдош	8	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
Дерриг:		**16**	
Дакъа 4. СИНТАКСИС. КЪАМЕЛАН ОЬЗДАНГАЛЛА. ПУНКТУАЦИ			

Scanned with CamScanner

4.1	Синтаксис лингвистикин дакъа санна. Дешнийн цхьаьнакхетар	6	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
4.2	Цхьалхе шинахIоттаман предложени	4	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
4.3	Сочинени йазйан Iамор	6	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
4.4	Диалог	2	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
4.5	Полилог	4	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
4.6	Тест	4	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
Дерриг:		68	

Scanned with CamScanner

НОХЧИЙН МЕТТАН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

№	Iамочу коьчалан ц1е	Сахьт	Терахь	
1.	Текст а, цуьнан коьрта билгалонаш а. Текстан композиционни дIахIоттам.	1		
2.	Къамелан функциональни-маьIнин тайпанаш.	1		
3.	Дийцар къамелан тайпа санна.	1		
4.	Текстан маьIнин анализ.	1		
5.	Текстан хаамаш хийцар.	1		
6.	Хандош къамелан дакъа санна	1		
7.	Инфинитив а, цуьнан грамматически билгалонаш	1		
8.	Сказуемин тайпанаш а (хандешан цхьалхе, хандешан хХоттаман, цХеран хХоттаман), сказуемин хиларан кепаш а	1		
9.	Хандешан хенаш: карара хан, йахана хан, йог!у хан	1		
10.	Хандешан цхьаллин а, дукхазаллин а кепаш	1		
11.	Хандешан терахьашца а, классашца а хийцадалар	1		
12.	Хандешан билгала, бехкаман, лааран, т1едожоран саттамаш	1		
13.	Хандешан 1 -ра а, 2-г1а а спряженеш	1		
14.	Кхечуьнга довлу а, ца довлу а хандешнаш	1		
15.	Хандешан хаттаран а, латтаман а кепаш	1		
16.	Хандош морфологически къастор	1		
17.	Орфографи лингвистикин дакъа санна	1		

Scanned with CamScanner

18.	Сочинени йазйан кечамбар.	1		
19.	Сочинени «Даймохк»	1		
20.	Фразеологизмаш. Церан маьIна, царах пайдаэцар	1		
21.	Эпиеташ.Церан маьIна а, царах пайдаэцар.	1		
22.	Дустарш. Церан маьIна а, царах пайдаэцар.	1		
23.	Полилог. Цуьнан маьIна, йазйан Iамор.	1		
24.	Полилог. «Гуьйренан хьун»	1		
25.	Й элпан нийсайаздар.	1		
26.	Дош – меттан коьрта дакъа. Цхьа маьIна долу а, дукха маьIнаш долу а дешнаш.	1		
27.	Дешан нийса а, тIедеана а маьIнаш.	1		
28.	Синонимаш. Антонимаш. Омонимаш.	1		
29.	Синонимаш. Антонимаш. Омонимаш.	1		
30.	Лексически дошамийн тайпанаш а, ненан меттан дешнийн хьал карадерзорехь цара ден гIуллакх а.	1		
31.	Цена нохчийн а, тIеэцна а дешнаш.	1		
32.	Морфема меттан уггар жима маьIне дакъа.	1		
33.	Цхьанаораман (гергара) дешнаш	1		
34.	Цердош къамелан дакъа санна.	1		
35.	Цердош, морфологически билгалонаш, синтаксически функцеш.	1		
36.	Цердешнийн легарш.	1		
37.	Долахь а, йукъара а цIердешнаш, церан нийсайаздар.	1		
38.	Цердешнийн грамматически классаш.	1		
39.	Цердешнийн терахь.	1		
40.	Цердешнийн легарш. Диъ легар. Дожарийн маьIна	1		
41.	Цхьаллин йа дукхаллин терахьан кеп бен йоцу	1		

Scanned with CamScanner

	цХердешнаш			
42.	Щердешнаш морфологически къастор	1		
43.	Лааме а, лаамаза а билгалдешнаш	1		
44.	Билгалдешнийн терахьашца хийцадалар	1		
45.	Билгалдешнийн легарш	1		
46.	Билгалдош морфологически къастор.	1		
47.	Билгалдашах 1амийнарг карладаккхар	1		
48.	Причасти хандешан кеп санна. Причастехь хандешан а, билгалдешан а билгалонаш	1		
49.	Причасти морфологически къастор	1		
50.	Деепричастни хенаш	1		
51.	Деепричастни карчам	1		
52.	Синтаксисах, пунктуацех лаьцна кхетам.	1		
53.	Санаран хьаьркаш а, церан функцеш а.	1		
54.	Предложени а, цуьнан билгалонаш а. Предложенийн тайпанаш.	1		
55.	Предложенин чаккхенехь санаран хьаьркаш.	1		
56.	Сочинении д1ах1оттам	1		
57.	Сочинени вовшахтохар	1		
58.	1амийнарг карладаккхар	1		
59.	Хуттургийн тайпанаш, шайн х!оттаме хьаьжжана: цхьалхе, чолхе, х!оттаман	1		
60.	Терахьдешан йукъара грамматически маь1на. Терахьдешан синтаксически функцеш	1		
61.	Маь1не хьаьжжана, терахьдешнийн тайпанаш: масаллин, рог1аллин терахьдешнаш	1		

Scanned with CamScanner

	цХердешнаш			
42.	Цердешнаш морфологически къастор	1		
43.	Лааме а, лаамаза а билгалдешнаш	1		
44.	Билгалдешнийн терахьашца хийцадалар	1		
45.	Билгалдешнийн легарш	1		
46.	Билгалдош морфологически къастор.	1		
47.	Билгалдашах 1амийнарг карладаккхар	1		
48.	Причасти хандешан кеп санна. Причастехь хандешан а, билгалдешан а билгалонаш	1		
49.	Причасти морфологически къастор	1		
50.	Деепричастии хенаш	1		
51.	Деепричастии карчам	1		
52.	Синтаксисах, пунктуацех лаьцна кхетам.	1		
53.	Сацаран хьаьркаш а, церан функцеш а.	1		
54.	Предложени а, цуьнан билгалонаш а. Предложенийн тайпанаш.	1		
55.	Предложенин чаккхенехь сацаран хьаьркаш.	1		
56.	Сочинении д1ах1оттам	1		
57.	Сочинени вовшахтохар	1		
58.	1амийнарг карладаккхар	1		
59.	Хуттургийн тайпанаш, шайн х!оттаме хьаьжжана: цхьалхе, чолхе, х!оттаман	1		
60.	Терахьдешан йукъара грамматически маь1на. Терахьдешан синтаксически функцеш	1		
61.	Маь1не хьаьжжана, терахьдешнийн тайпанаш: масаллин, рог1аллин терахьдешнаш	1		

Scanned with CamScanner

62.	Х1оттаме хьаьжжана, терахьдешнийн тайпанаш: цхьалхе, чолхе, хХоттаман терахьдешнаш	1		
63.	Масаллин а, рог1аллин а терахьдешнийн легадалар	1		
64.	Терахьдешнаш морфологически къастор	1		
65.	Масдаран легар	1		
66.	Масдаран карчам	1		
67.	Дакъалг гХуллакхан къамелан дакъа санна	1		
68.	Айдардешан билгалонаш	1		

Scanned with CamScanner